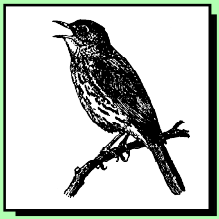

Årgång 33 ● nr 1 - 2021

nattvakan

Nattvakan

utges av Hudiksvallregionens fågelklubb (HFK). Tidningen utkommer med två nummer årligen och erhålles av samtliga medlemmar i HFK. Årsavgiften för medlemsskap är för närvarande 150 kronor och insättes på pg. 88 94 30-5.

Hudiksvallsregionens fågelklubb

är lokalklubb till Gävleborgs Läns Ornitologiska Förening (GLOF). Medlemsskap i HFK är dock oberoende av medlemsskap i GLOF. HFK:s verksamhetsområde utgörs av Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner.

Lokalklubben har till syfte att *samla och stimulera intresset för fågelfaunan och skyddet* av *fågelmiljön i Hudiksvalls och Nordanstigs kommuner. Dessutom skall föreningen verka för att sprida kunskap i fågelfrågor genom kursvesamhet och exkursioner. Föreningen skall vara ett forum där medlemmarna inspirerar och informerar varandra. En viktig uppgift för föreningen* är *att vara drivande i vissa frågor med anknytning till fågelskydd.*

Styrelse

Ordförande: Kjell Johansson, Kolarevägen 7

825 30 Iggesund Tel. 070-239 75 10

Sekreterare: Karin Svensson, Blockvägen 16 F

824 34 Hudiksvall, Tel. 070-513 48 66

Kassör: Lars-Göran Lindström, Slåttervägen 13

824 40 Hudiksvall, Tel. 070-629 15 24

Övrig ledamot: Simon Fransson Poppovägen 3

825 30 Iggesund, Tel. 070-661 80 11

Övrig ledamot: Bo Fagerström, 1:a Parkgatan 11 E

824 43 Hudiksvall, Tel. 070-641 05 32

Suppleant: Stefan Pierrou, Västerrå 65

824 92 Hudiksvall, Tel. 070-345 02 98

Följ med HFK på exkursion

Hudiksvallsregionens fågelklubb har ett digert utflyktsprogram under alla årstider.

Tryckt av:
ÅTTA.45 TRYCKERI

En av de kustpipare som rastade på Stenö under hösten. Foto. Christer Astby.

INNEHÅLL NR 1 - 2021

Fjällgåsen i Hudiksvall ruggande och rastande 4
Lars G Lindström

Prärielöpare Förstagångsfynd för Hälsingland 7
Lars G Lindström

Sandlöpare och spovsnäppa 10-11
Lars G Lindström

Fågelbilder 12
Christer Astby

Brunsångare och större piplärka 14
Johan Myhrer

Dvärgbeckasinen i Hudiksvall och Nordanstig under under 2000-talet 16
Johan Myhrer

Silltrutar med sändare 18
Lars G Lindström

Tisdagsexkursionerna 21
Karin Svensson

Järpe 24
Lars G Lindström

Foto på framsidan. Prärielöpare, Svågans mynning 12/9 2020. Foto: Lars G Lindström.

Foto på sista sidan. Spovsnäppa, Kuggören 10/9 2020. Foto. Lars G Lindström.

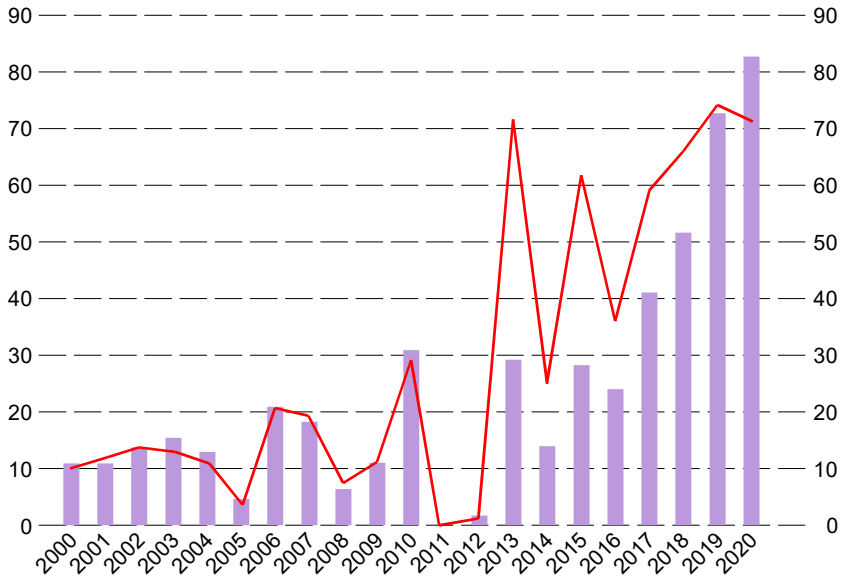
Fjällgäss i Hudiksvall

ruggande och rastande

Text och foto: Lars G Lindström.

LILLFJÄRDEN HAR MED ÅREN BLIVIT LANDETS klart viktigaste ruggningsplats för fjällgås. Icke könsmogna individer liksom fåglar som endera misslyckats med häckningen, eller inte valt att häcka, söker sig hit för att rugga. Ruggningen, då de byter så många vingpennor att de under drygt tre veckor förlorar sin flygförmåga, startar vanligtvis kring den tionde juli. Fram till slutet av månaden uppehåller sig gässen hela tiden runt Lillfjärden tillsammans med stora mängder grågäss och ett hundratal vitkindade gäss. Detta bidrar med säkerhet till den trygghet de känner, trots att Lillfjärden ligger ganska centralt i Hudiksvall och många människor och hundar passerar dagligen.

Den stora mängd grågäss, i år drygt 600, som också ruggar i sjön medför även problem för fjällgässen. Eftersom grågässen inleder sin ruggning cirka två veckor innan är de gräsytor som finns runt sjön väldigt nedbetade och bristen på bra bete är stor. Tekniska verken i Hudiksvalls kommun har försökt att anlägga nya gräsmattor men har inte lyckats speciellt bra. Stora ytor lyser nästan helt bruna och det lilla gröna som finns är nästan bara ogräs. Detta medför att gässen ofta på nattetid, och ibland även på

Ruggande fjällgäss i Hudiksvall under perioden 2000-2020. De blå staplarna visar det faktiska antalet fjällgäss som ruggat i Lillfjärden. Den röda kurvan visar andelen i procent av den beräknade populationen som ruggat här. De låga värdena 2011 och 2012 beror sannolikt på den störning som gässen utsattes för på grund av den fångst och ringmärkning av ruggande fjällgäss som gjordes 2010. De höga andelarna i procent åren 2013 och 2015 beror på att den totala populationen var mycket liten i relation av antalet ruggande gäss.

dagtid, söker sig till Teaterparken för att hitta föda. Problemet är då att de måste passera över en väg med risk för att bli påkörda av någon bil. Veterligen har bara en gås hittills blivit överkörd men risken är ändå uppenbar.

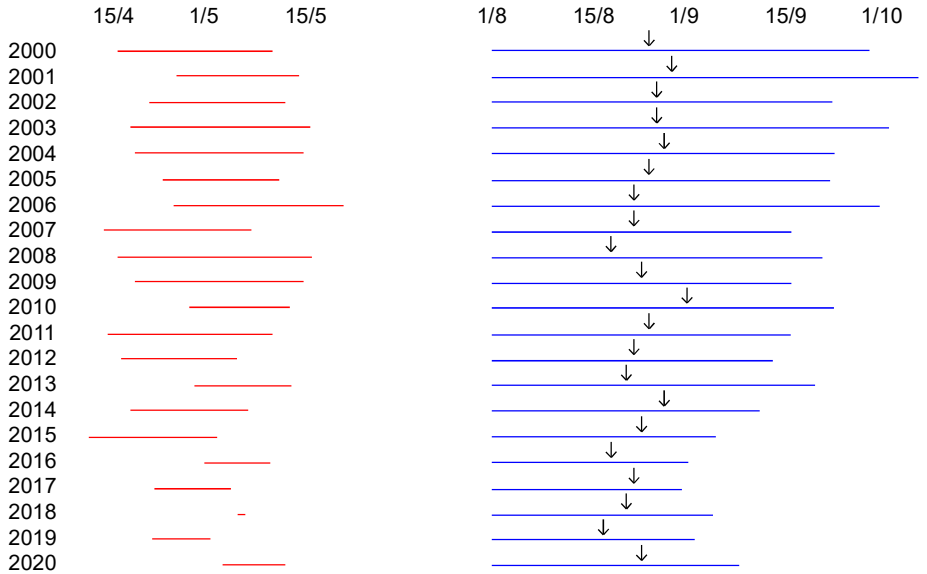
Efter ruggningen, då de åter är flygga, betar gässen dels på gräsytorna runt sjön, ibland på Glysis fotbollsplan och i Borgarparken där de ofta har sällskap av vitkindad gäss. När bönderna börjar skörda sin säd upphör gässen helt att födosöka i de centrala delarna av Hudiksvall och följer med den stora mängden av andra gäss för att äta av spillsäd runt Finflos och Högs jordbruksmarker. Ibland även i Fiskeby och runt Östanbräcksjön.

Varje morgon och kväll flyger de ut till betesmarkerna men dagen tillbringar de i Lillfjärden för att vila och putsa sina fjädrar. Natten tillbringar de vid Sandreveln i Hudiksvallsfjärden.

Som diagrammet visar har det skett en markant ökning de senaste fyra åren av ruggande fjällgäss i Lillfjärden. Årets rekordantal beror till en del på den sena våren i häckningsområdet i fjälltrakterna. Massor av snö låg kvar när gässen anlände dit under andra halvan av maj och många par valde att inte inleda några häckningsförsök. Den största orsaken är dock att de ofta häckar första gången först vid 4-5 års ålder och idag är majoriteten av fåglarna yngre än så.

Hudiksvallsområdet som rastplats

Ända sedan mitten av 1980-talet har Hudiksvallområdet varit en viktig rastplats för gässen. På våren, på väg till häcknings-

Rastande fjällgäss i Hudiksvalls kommun under åren 2000-2020. Röd linje vår och blå linje höst. Linjen under hösten startar redan den 1/8. Då är det bara ruggande gäss i Lillfjärden som menas. När de första kullarna eller de som ruggat i häckningsområdet kommit visas med pilen.

området och på hösten till övervintringsområderna i Holland och Tyskland. De första gässen brukar, under våren, anlända under andra halvan av april och rasta några veckor innan de fortsätter norrut.

Under hösten så anländer de gäss som inte ruggat i Lillfjärden till vårt område under andra halvan av augusti och har som längst stannat till in bit in i oktober.

Om man tittar på hur länge gässen rastat hos oss under vår och höst under 2000-talet ser man en klar tendens att antalet dagar minskar.

Under den första tioårsperioden observerades gäss i genomsnitt 26 dagar på våren men under den senaste perioden bara 17 dagar. Tittar man på de sista fem åren blir antalet dagar endast tio. De anländer senare och fortsätter tidigare. Vissa gäss stannar bara en eller två dagar och andra rastar inte alls i Hudiksvallsområdet. Det verkar som om två andra rastplatser, Svartåns mynning utanför Linköping och Stornäset på Alnön blivit allt viktigare för gässen.

På hösten ser det liknande ut. De som tillbringat sommaren i häckningsområdet anländer ungefär samma tid som förut men redan innan de hunnit hit så har en del av de ruggande gässen flugit till Hjälstaviken, Uppland som verkar bli en allt viktigare rastningsplats på hösten. Under det första årtiondet på 2000-talet var vissa år fjällgässen kvar en bit in i oktober medan de under senaste femårsperioden försvunnit från oss redan den första halvan av september.

De kullar som gässen fått fram visar samma tendens. Förra året stannade de fyra kullarna i snitt fem dagar och i år rastade de två kullarna bara två dagar innan de drog vidare.

Sammanfattningsvis så har Hudiksvallsområdets betydelse som ruggningsplats ökat men minskat som rastningsplats för fjällgässen.

Prärielöparen vid Svågans mynning i september. Foto: Lars G Lindström.

Prärielöpare

förstagångsfynd för Hälsingland

Lars G Lindström.

På eftermiddagen den elfte september upptäckte Mats Axbrink och Cecilia Krohn Hälsinglands första prärielöpare vid Svågans mynning i Norrdellen. Fågeln kom inflygande och landade en liten bit ifrån. Den stannade kvar en knapp timme innan den lyfte och flög cirka 100 meter söderut. På kvällen sökte flera andra fågelskådare fågeln utan att hitta den.

Morgonen därefter hittades den igen på den södra sidan av Svågans mynning. Mats Åberg och jag åkte dit och när vi gående var på väg till mynningen mötte vi några andra skådare som sa att fågeln var kvar. När vi kom fram stod Bosse Fagerström där och spanade med tubkikare. Han hade sett och haft koll på den men ett par minuter innan vi hann fram hade den bara plötsligt försvunnit

utan att han sett vart den tagit vägen. Tråkigt tyckte givetvis vi. Efter att ha spanat av de fina vadarsträndera en dryg halvtimme utan att ha hittat fågeln gick Bosse norrut efter stranden och plötsligt ropade han att prärielöparen var tillbaka. Den födosökte på cirka hundra meters avstånd men kom närmare och närmare. Till slut var den mindre än tio meter från oss. Den var verkligen sammarbetsvillig. Under de följande dagarna var fågeln kvar och fågelskådare från Nyköping i söder till Skellefteå i norr fick se den rara gästen.

Förekomst i Sverige
Prärielöpare är en sällsynt men regelbunden gäst i Sverige. De flesta fynden (135 fram till och med 2018) är gjorda i södra Sverige där Öland sticker ut med de klart flesta observationerna. I Norrland finns tidigare fynd från Västerbotten (1), Ångermanland (2), Medelpad (2) och ett vårfynd från Lycksele lappmark. De övriga observationerna är gjorda under hösten där speciellt andra halvan av september verkar vara en bra tid för att hitta arten.

Utseende
Prärielöparen är en liten, kärrsnäppestor vadare som mäter 18–20 centimeter. Den har sandfärgad fjäderdräkt, mörk näbb och ljus ögonring. Ovansidan är tydligt mörkvattrad med ljusa fjäderbräm och mörka fjädercentra. Den påminner om en ung brushona men är mindre och har kortare och rakare näbb.

Häckningsområde
Den häckar på några få isolerade platser, på ön Wrangel i nordöstra Ryssland, i norra Alaska och i norra Kanada. Den är en långflyttande flyttfågel som övervintrar i Brasilien, Paraguay, Uruguay och Argentina.

Ekologi
För att locka till sig honor brukar hanen under leken lyfta vingen och visa dess undersida. Om mer än en hona är närvarande kan hanen lyfta båda vingarna, ruska på sig och ge ifrån sig flera korta lockrop. Hanar kan para sig med mer än en hona. Ungarna lämnar boet redan efter cirka tolv timmar för att själva söka efter föda. Prärielöpare äter olika smådjur som insekter, insektslarver och maskar samt fröer. Den kan vara ganska orädd för människor vilket verkligen visade sig vid Svågans mynning.

Status och hot
Den globala populationen av prärielöpare uppskattades 2006 till mellan 23 till 84 000 individer, att jämföra med i början av 1900-talet då det fanns åtskilliga hundratusen, kanske miljoner individer men intensiv jakt på 1920-talet minskade antalet kraftigt. Den kategoriseras som nära hotad (NT).

Foto på denna sida Kjell Johansson och den lilla bilden Mats Åberg.

Sandlöpare

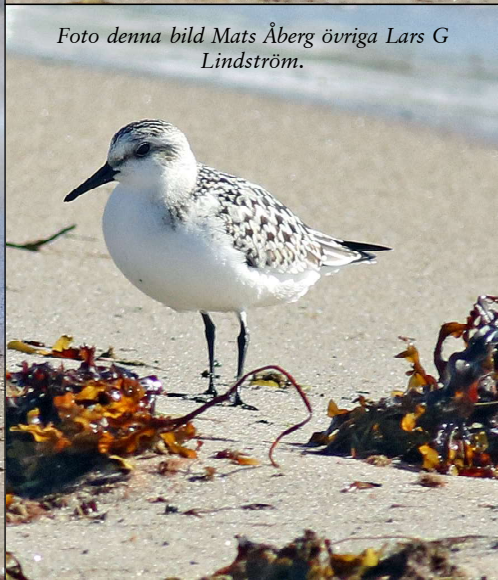

Under början av september rastade två sandlöpare på Malgrynnan och två på Hölick, alla fyra ungfåglar. Sandlöparen häckar cirkumpolärt i Arktis och är en långflyttare med övervintringsområden i Afrika, Sydamerika och Australien. Den visar sig sparsamt i Sverige under flyttningen. De vi ser här övervintrar i Afrika.

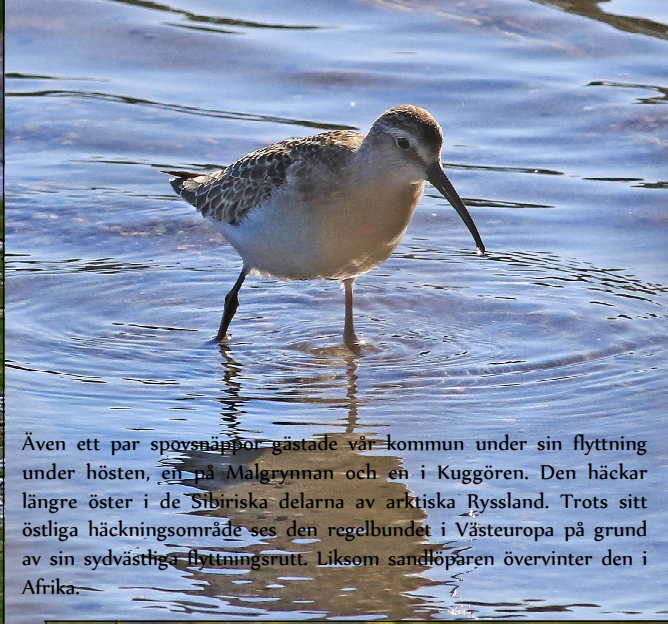

Foto denna bild Mats Åberg övriga Lars G Lindström.

Spovsnäppa

Även ett par spovsnäppor gästade vår kommun under sin flyttning under hösten, en på Malgrynnan och en i Kuggören. Den häckar längre öster i de Sibiriska delarna av arktiska Ryssland. Trots sitt östliga häckningsområde ses den regelbundet i Västeuropa på grund av sin sydvästliga flyttningsrutt. Liksom sandlöparen övervinter den i Afrika.

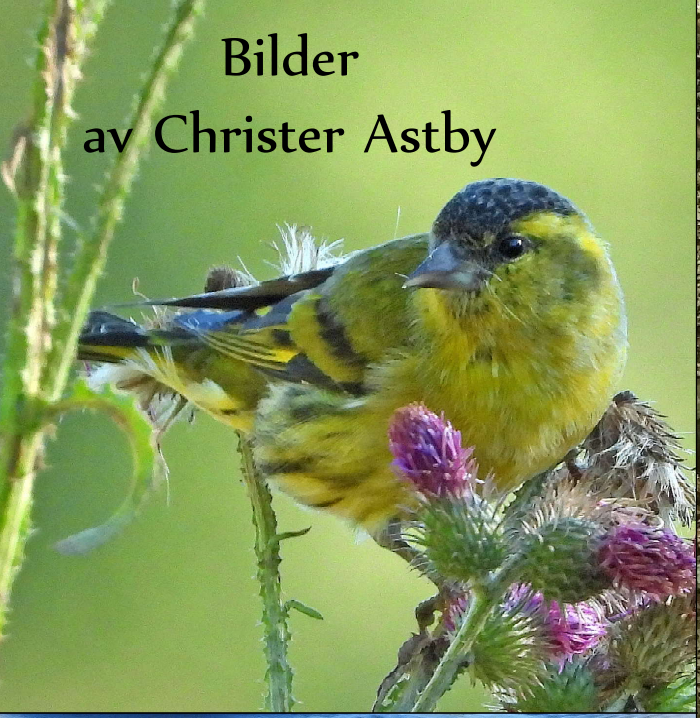

Foto denna bild Mats Åberg övriga Lars G Lindström.

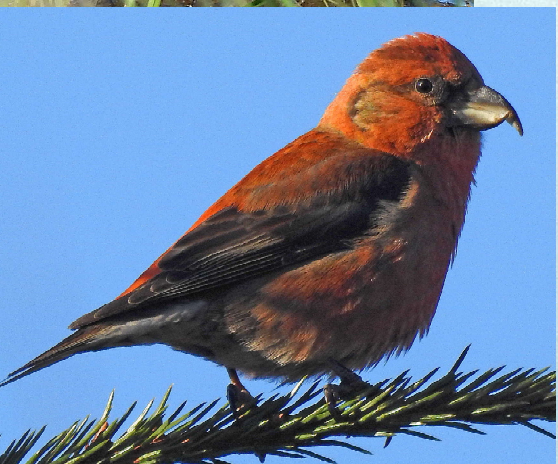
Bilder
av Christer Astby

Brunsångare och större piplärka

-två sibiriska tättingar på besök i Jättendal hösten 2020

Text och foto: Johan Myhrer.

Brunsångaren (Phylloscopus fuscatus) upptäcktes vid ett bäverdämt tillflöde i norra änden av Jättendalssjön strax innan klockan 12:00 den 1:a oktober och var kvar till 3:e. Fyndet är det fjärde i Hälsingland och det första i Nordanstig. Annars en mycket sällsynt men regelbunden höstgäst på till exempel Öland och Gotland. Fågeln var, på brunsångares vis, svår att se i buskarna men lät ofta med sitt 'teck'. Häckbiotoperna i Sibirien lär vara blöta videsnår och andra buskage, en beskrivning som stämmer in även på Jättendalssjöns strand i norr.

Större piplärkan (Anthus richardi) hittades på vall söder Frösten den 12:e oktober och rastade i området mellan Frösten och Dvästa fram till den 15:e. Det 13:e fyndet av arten i Hälsingland och det första för Nordanstig. Större piplärkan föredrar gräsbevuxna biotoper (vall,strandäng etc) under sträcket och ses mig veterligen sällan på stubbåkrar där annars lärkor, sparvar och andra piplärkor gärna rastar.

Långvariga östliga vindar i oktober ger nog "skarpt läge" för fler fågelskådare än undertecknad. Den här hösten blev inget undantag då det redan i september började flaxa in smått och gott. Flertalet tajgasångare (Phylloscopus inornatus) bland annat, på Gran noterades enligt Artportalen hela sex

stycken 20 september. Generellt brukar kustlokaler vara bäst vid inflöde från öster men vissa arter kan nog med positivt resultat sökas på andra platser. Brunsångaren är en art jag misstänker kan sitta i videsnår kring sjöar och myrar oftare än man tror i inlandet under höstarna och fyndet i Jättendal blev ett sådant exempel.

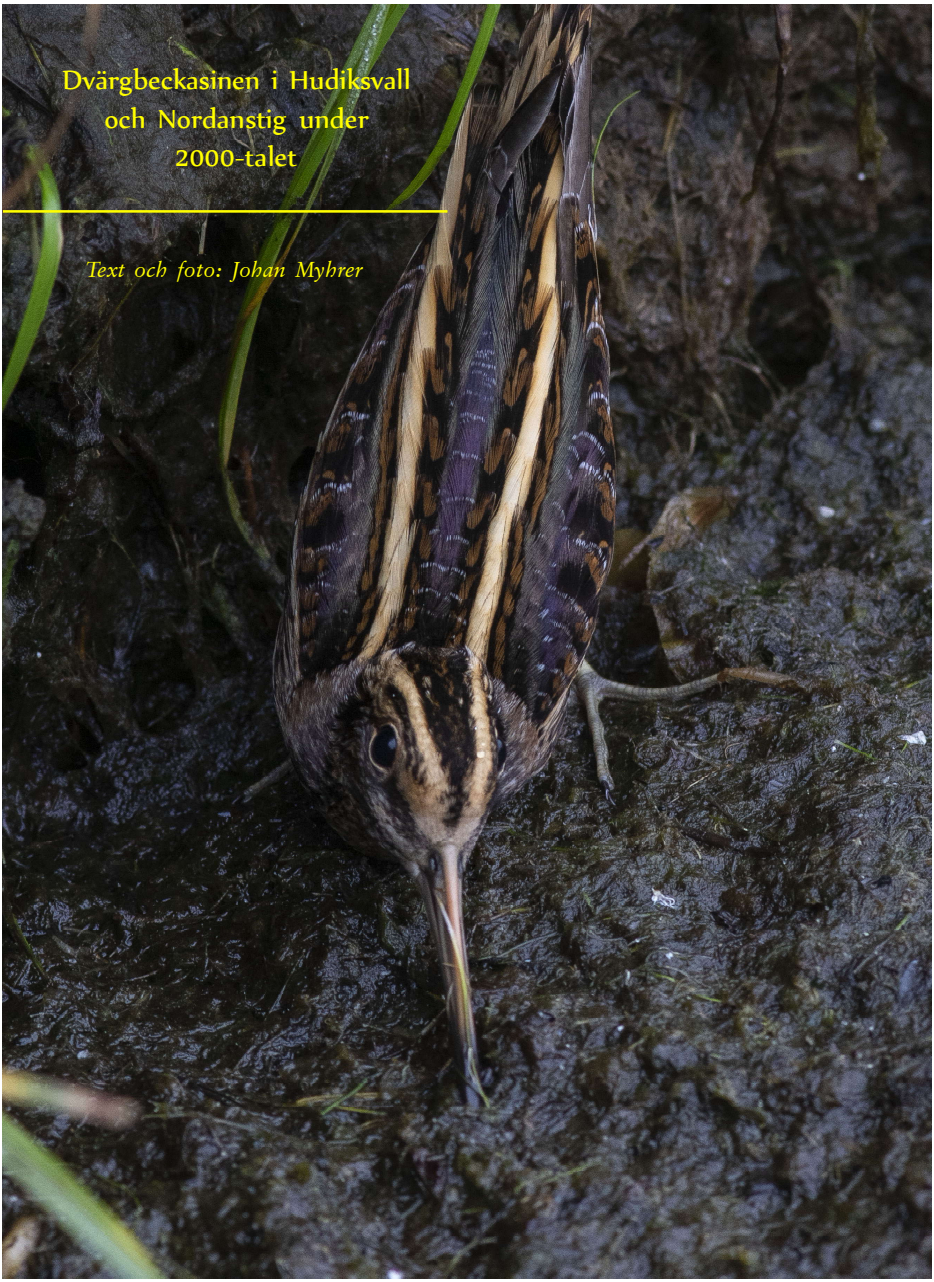

Två skärsnäppor rastade vid Själhällorna, Hölick i slutet av september. Foto: Robin Mattebo.

Dvärgbeckasinen i Hudiksvall och Nordanstig under 2000-talet

Text och foto: Johan Myhrer

En art man oftast stöter på under senhöst när man klafsar bland svämmade tuvor i strandkanter längs kuster eller sjöar i vår region är dvärgbeckasinen (Lymnocryptes minimus). De flesta fynd är gjorda under sträcktid både vår och höst, inga fynd med häckningskriterier finns från vare sig Hudiksvall eller Nordanstig. Spelande hannar borde väl ändå kunna finnas under försommaren på våra större myrar? Dags att dra på höga stövlar och mygghatt i juni-juli!

Biologi, ekologi och utbredning
Hannarnas säregna spel i långa flacka dykningar, som ofta liknas vid ljudet av en avlägsen galopperande häst, hörs i skymning och nattetid. Något som sällan uppmärksammas i litteraturen är ett knarrande 'arrrr' som ibland föregår det typiska "klappret", ett läte som ibland omskrivits som honans spel. Detta är dock ifrågasatt och verkar inte ha kunnat styrkas i fält, men beskrivningen stämmer in på den uppbyggande fasen innan hannens dykning i spelet.

Fram till 2005 rödlistades dvärgbeckasinen som nära hotad (NT) i Sverige men omklassades då till livskraftig (LC) med en stabil population på 18 200 (12 000-24 000) reproduktiva individer i Norrland. Den sydsvenska populationen verkar dock föra en tynande tillvaro, kanske på grund av igenväxande häckningsmiljöer. I huvudsak trivs dvärgbeckasinen på stora öppna myrar (aapamyrar) i Lule och Torne lappmark men utbredning sträcker sig ända ner till norra Dalarna. Stora myrar i kommunernas västligare delar kunde vara möjliga spelplatser, fyndbilden borde bli en annan om eftersök i sådana miljöer gjordes i juni-juli.

I stort är dvärgbeckasinens häckningsbiologi dåligt känd och utbredningen är möjligen större än man tror med tanke på hur pass många som ändå påträffas under sträcket. Det finns enstaka fynd i Ljusdal, Söderhamn och Sundsvall av spelande hannar under försomrar och ett fynd av en sådan i maj hos oss är inte alls orimligt att tänka sig.

Vår, höst och vinter
Som tidigare sagts finns gott om höstfynd med topp i september-oktober men även på våren ses den ofta i april-maj i liknande biotoper. Fynd under vintern är än så länge sällsynt och endast två är gjorda under perioden december-februari. I takt med allt mildare vintrar borde fler kunna tänkas välja att stanna men köldknäppar under midvintern tar nog lätt död på dessa evertebratätande vadare även om de periodvis kan klara sig på frön. Undertecknad stötte en dvärgbeckasin vid ett isfritt dike i Jättendal 12:e januari 2020, några dagar senare var diket fruset och utsikterna för en beckasin att hitta tillräckligt med mat såg mycket små ut.

Bildfågeln
Dvärgbeckasin i Hårte 28 September 2020. En så här färgglatt tecknad individ som skimrar i lila skulle eventuellt kunna vara en adult hanne. Normalt kan ett lätt grönt skimmer skönjas på senhöstfåglar som då rimligtvis oftast är årsungar. /Johan Myhrer (Birdmanson@hotmail.com)

Källor
Artfakta, SLU Artdatabanken (https://artfakta.se/naturvard/taxon/lymnocryptes-minimus-100078)

Xeno-Canto forum, 'Female jack snipes mute?' (https://www.xeno-canto.org/forum/topic/29320)

Artportalen, SLU

The Birds of the Western Palearctic, Snow & Perrins

Silltrutar med sändare

Gran

Under sommaren 2020 försågs sju silltrutar på Gran med satellitsändare. Dessa ger trutens position upptill två gånger per dygn så att man kan följa trutarna och därmed få kännedom om hur de rör sig. Dessutom kan viktiga rastplatser, på flyttningen, identifieras och man kan även få information var de uppehåller sig under vinterhalvåret. Karta finns på sidan 20.

Text och foto: Lars G Lindström.

Flera återfynd av de silltrutar som häckar i Östersjön visar att de flyttar i sydostlig rikting och övervintrar i östra Afrika. Med sändarnas hjälp kan man nu mera nogrannt följa trutarna på dess väg mot övervintringsområdena. Här följer en genomgång vad som hänt de sju sändarförsedda fåglarna under sommaren och hösten.

FK

De flesta silltrutar flyger långa sträckor från Gran för födosök. Denna trut som kallas FK gjorde bland annat flera besök till den finska kusten innan den lämnade vår kuststräcka. Den tillbringade sedan en lång tid i södra Östersjön där den uppehöll sig mellan Gotland och de Baltiska staterna. Den

besökte även den polska Östersjökusten ett flertal gånger.

Den sextonde september lämnade den Östersjön och flög från Litauen över Belarus och Ukraina ned till Svarta havet där den rastade en kort stund innan den fortsatte över Turkiet, korsade Medelhavet och anlände till Nilens mynningsområde vid Port Said fem dagar senare. I det området stannade fågeln cirka två veckor innan den flög vidare söderut efter Suezkanalen och norra Röda havet innan den svängde in över Sudan, passerade Södra Sudan och anlände tre dagar senare till Victoriasjön i Uganda där den verkar ha sitt övervintringsområde. Därefter har truten mest hållit till i den nordöstra delen av sjön.

FA

Efter att ha lämnat häckningsområdet flög den över till den finska kusten och följde den söderut och tillbingade sedan en lång period mellan Gotland och Öland innan truten den tionde september lämnade Östersjön vid Polens kust och knappt två dygn senare nådde fram till Istanbul. Ytterligare två dygn senare anlände den till Nilens delta där den fyllde på sina förråd drygt två veckor innan den korsade Sinaihalvön och flög i stort sett samma sträckning som den förra till Victoriasjön.

FC

Även denna trut tillbringade, efter att den lämnat Gran, en stor del av tiden i södra Östersjön vid de Baltiska staterna men gjorde även en tur långt in i Finska viken inte långt från Sankt Petersburg innan truten den sjuttonde september lämnade Östersjön vid Tysklands kust. Denna individ höll en mera rak sydlig kurs och flög över Tjeckien, Österrike och Italien för att sedan rasta vid den Libyiska kusten i drygt en månad. I slutet av oktober fortsatten den rakt söderut, korsade Sahara och flög direkt till sin övervintringsplats, Lake Fitri i sydvästra Tchad dit den anlände två dygn senare.

FF

Truten vi kallar FF följde precis samma mönster som de andra innan den lämnade Östersjön den elfte september via den Lettiska kusten, passerade Litauen, Belarus, Ukraina, flög över Svarta havet, över Turkiet, korsade Medelhavet och nådde den Egyptiska kusten fyra dygn senare. Där rastade truten en dryg månad innan den fortsatte efter Nilen och anlände till Victoriasjön den tjugonde oktober.

FH

Efter att ha tillbringat augusti och första halvan av september i södra Östersjön flög den söderut över Polen och rastade sedan vid Belgrad i drygt två veckor innan den fortsatte via Kosovo, Nordmakedonien och Grekland innan den landade på Kreta där truten stannade en vecka. Därefter fortsatte den till Nilens mynning där den stannade tio dagar innan den korsade Sahara, flög över Sudan och vek sedan av rakt västerut för att sedan hamna i Lake Fitri i Tchad.

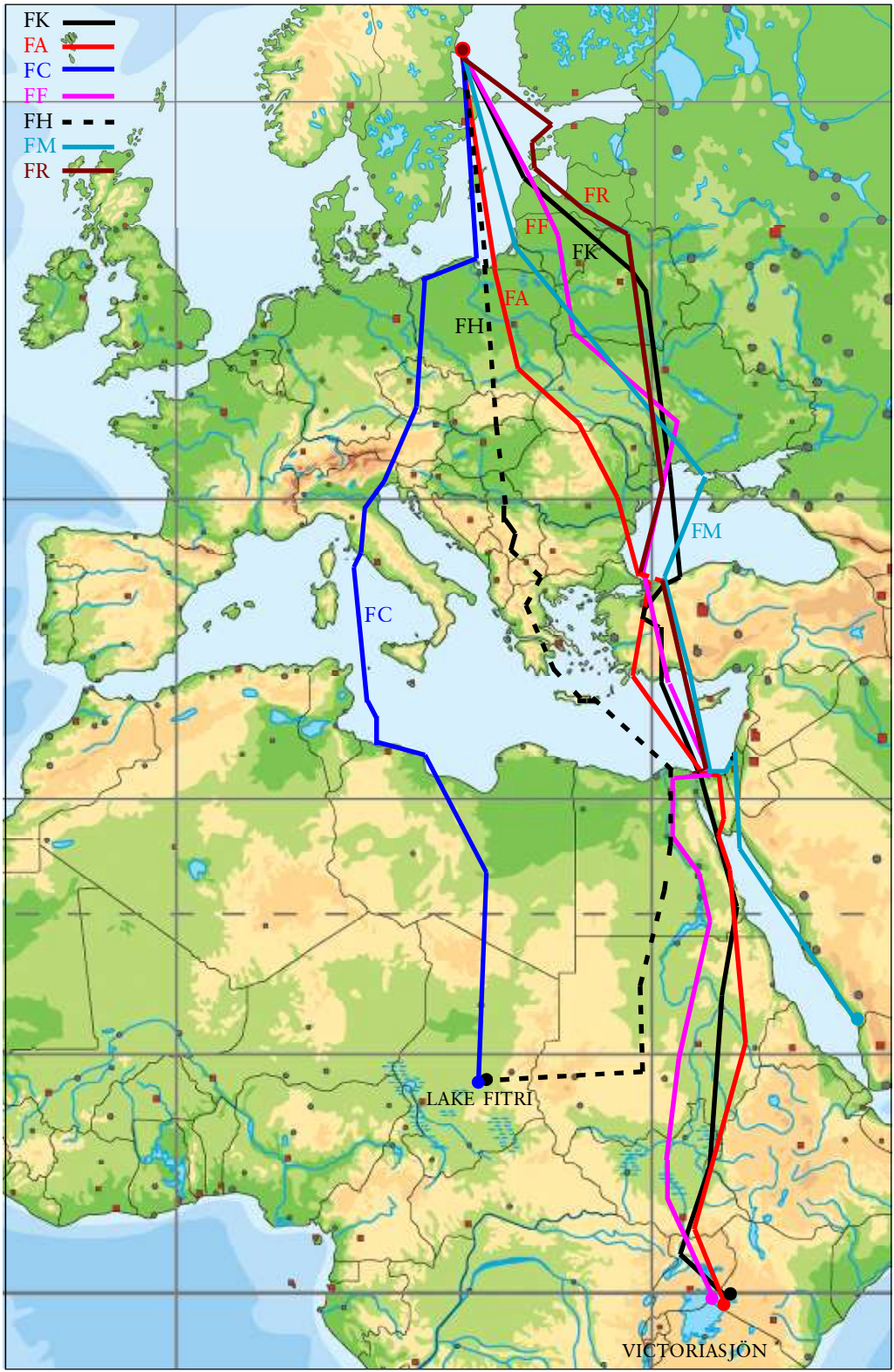
FM

Denna fågel följde samma mönster som flera av de andra. Efter att ha passerat Österuropa, Svarta havet och Medelhavet rastade den vid Israels kust två veckor innan den på 18 timmar flög över 100 mil längs Röda havet och stannade efter kusten i södra Saudiarabien nära gränsen mot Jemen där den tycks ha sitt övervintringsområde.

FR

Flög liksom många av de andra över Österuropa och hamnade vid Nilens delta där den tyvärr avled efter en vecka.

Så här är läget i slutet av november. Det blir spännande att se när trutarna börjar sin flyttning norrut. Se nästa nummer.

FK
FA
FC
FF
FH
FM
FR
FR
FF
FK
FA
FH
FM
FC
LAKE FITRI
VICTORIASJÖN

Tisdagsexkursionerna 2020

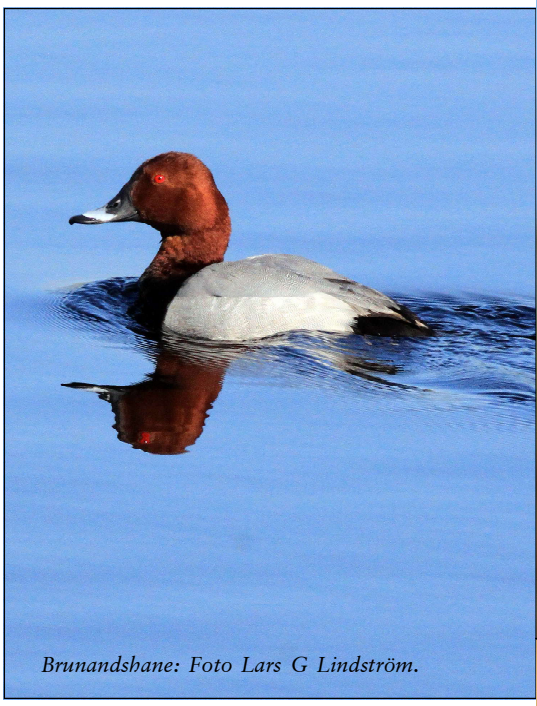
Text och foto: Karin Svensson.

År 2020 kommer vi alla att minnas som ett mycket speciellt år. I mars slog coronaviruset till på allvar och allas vår vardag förändrades radikalt. Evenemang ställdes in, skolor stängdes, många jobbade hemifrån och befolkningen uppmanades hålla avstånd och undvika folksamlingar. Fågelklubben hann ha sitt årsmöte innan restriktionerna men några av våra övriga planerade programpunkter blev inställda. Däremot beslutades att tisdagsexkursionerna under våren skulle genomföras som planerat, smittorisken bedömdes vara mycket liten utomhus. Jag tror att många av våra medlemmar var glada över att just detta år, under kontrollerande former, gemensamt kunna åka ut och möta våren och fåglarnas ankomst. Vårens tisdagsexkursioner lockade som vanligt många deltagare. Varje tisdag samlades mellan 10-20 personer för att åka ut till fågellokaler i vår närhet. Normalt sett brukar vi alltid samåka, men i år fick bara personer ur

samma hushåll åka i samma bil. Det innebar att det blev en lång kortege av bilar som rullade mot Nylandet, Hålsjöviken, Borka brygga och de andra lokalerna vi besökte. Det måste ha varit en ganska rolig syn när det helt plötsligt kom en lång rad med bilar på ställen där det normalt sett brukar vara glest med trafik. Ibland kändes det nästan som att det var fler bilar än deltagare på exkursionen. Det gällde också att välja lokal utifrån kriteriet om det där fanns möjlighet att parkera ett drygt tiotal bilar.

På tisdagsexkursionerna åker vi alltid till lokaler i närheten, för det mesta i Hudiksvalls kommun. År 2020 besökte vi bland annat de klassiska lokalerna Nylandet, Malgrynnan, Borka brygga och Lakvattendammen men också några andra lokaler som till exempel Fjäle, Vallaviken och båthamnen vid Reffelmansviken. Vid två tillfällen åkte vi till Nordanstigs kommun och lokaler som Ornskarpen, Holm, Jättendalssjön och Tannetjärn. Första tisdagsexkursionen denna vår var den 7 april och den sista sju veckor senare den 19 maj. Under det tidsintervallet på våren händer mycket på fågelfronten. De fåglar man ser i början av april är inte desamma som man ser i slutet av maj. Att följa med på klubbens tisdagsexkursioner är lite som att följa vårens ankomst och ger en bra inblick i när olika arter anländer till Hälsingland. Själv tycker jag att det är lika roligt varje år när man får se och höra årets första storspov på åkrarna vid Nylandet. För mig är storspoven vårens bästa läte. En annan art som gläder många är årets första sädesärla, en art som vi alltid brukar se på tisdagskvällarna. En höjdare är också den fantastiskt vackra blå kärrhöken som vi varje år brukar se vid Hög och Nylandet.

Det är inte jakten på rariteter som är det viktigaste på tisdagsexkursionerna. Man skådar helt enkelt de arter man ser, och för det mesta är det ju våra vanligaste fåglar. Men nästan alltid dyker det ändå upp några lite mer ovanliga arter, vilket blir extra roligt. Bland de lite mer ovanliga arterna vi fick se under tisdagarna år 2020 kan nämnas ett par smådoppingar vid båthamnen i Reffelmansviken. Smådoppingarna sågs sedan under hela sommaren i Lakvattendammen och jag hoppas det blev en lyckad häckning där. Andra lite ovanligare arter vi fick se under vårens utflykter var bland annat brunand, spetsbergsgås, dvärgmås och dvärgbeckasin. Förutom många fina fågelupplevelser är också den sociala gemenskapen på tisdagsexkursionerna en viktig faktor. Det är helt enkelt väldigt trevligt att skåda fågel tillsammans, och jag hoppas att ännu fler av våra medlemmar följer med på någon av våra tisdags-exkursioner under våren 2021.

Brunandshane: Foto Lars G Lindström.

Skäggmes

En hane av skäggmes rastade i vassen vid Hölick under ett par veckor av oktober. Ett flertal av fågelklubbens medlemmar fick se den vackra och ovanliga (i våra trakter) fågeln. Foto ovan: Yvonne Johansson. Nedan: Lars G Lindström.

Foto Yvonne Johansson

Järpe

Järpen är den mista arten av skogshönsen, jämstor med en kaja. Den främsta förväxlingsrisken föreligger med orrhönor. Men den ljusare dräkten i kombination med mindre storlek och ett svart band på stjärtspetsen brukar ge god vägledning vid uppflog. Järpen är mindre och ljusare i teckningen än orre och tjäder. Ofta flyger inte järpen särskilt långt efter den skrämts upp utan landar redan efter 30-50 meter lågt i ett träd.

Text och foto: Lars G Lindström.

Järpen häckar i barrskog med lövinslag, företrädesvis fuktig och tät skog med gran och gråal och helst mark med kärr och bäckar. I Sverige finns den i Norrlands skogsområden, med mer glesa bestånd i fjällnära skogar men kan förkomma ända upp i fjällbjörkskog. I mellansverige är den mer utspridd i skogsområden men saknas i mer jordbruksdominerade områden. I södra Sverige finns den lokalt allmänt i sammanhängande skogsområden ända ner till södra Småland och norra Skåne. Järpen har i samband med granens expansion brett ut sig mot söder.

Under de senaste 30 åren har arten visat en stabil populationsstorlek. Det svenska

beståndet uppskattas till 120 000 par, varav cirka 9 000 i Hälsingland. Antalet har sannolikt påverkats på grund av biotopförstörelse i det moderna skogsbruket.

Ekologi

Järpen är starkt kopplad till lövrika täta granskogar: antingen äldre skog med flera skikt eller unga skogar. I båda fallen ger granen skydd mot predatorer.

Blåbär, lingon och växande örter är huvudföda under barmarksperioden, därför är det viktigt med luckor i granskogen. Vintertid äter järpen hängen och knoppar av lövträd, framför allt al. Förekomst och täthet av järpe gynnas av al i grandominerade skogar.

Järpen är mycket stationär, företar inga vandringar och slår sig inte heller samman i större flockar under vintern, som många andra hönsfåglar. Den uppehåller sig mycket på marken och trycker vid fara, men till skillnad från övriga skogshöns i Sverige, flyger den upp med bullriga vingslag när man befinner sig ett tiotal meter ifrån fågeln och den tar vanligen sin tillflykt i träden.

Den har revir och uppehåller sig inom cirka 20-40 hektar, sett över ett år. Ungfåglarna sprider sig i september och etablerar ett eget revir samma höst. Arten lever i par större delen av året, förutom den tid då honan tar hand om ungarna. Detta skiljer järpen från de andra skogshönsen där tuppar och hönor normalt bara träffas vid spelet.

Under höst, vinter och vår uppträder tupp och höna i löst sammanhållna par. Detta är en fördel för bägge individer då fyra ögon ser mer än två. Detta samarbete tillåter också besök på mer öppna områden som annars varit förknippad med för stor risk att bli tagna av rovdjur. Att bilda större flockar skulle samtidigt medföra för stor konkurrens om maten.

Häckning

Den kritiska punkten för häckningsframgången är hönans uppladdning i vikt inför häckningen. Därför är väderleken och födotillgång innan häckningen viktigare för järpbeståndens storlek än förhållanden under kycklingtiden. Boet placeras direkt på marken ofta i skydd av ett träd eller rotvälta. Kullstorlek är normalt 6-9 ägg som är ljusa med några få mörkbruna fläckar. Hönan ruvar äggen i 23-25 dygn och sköter kycklingarna. Kycklingarna blir flygga redan efter två veckor.

Predation

Den årliga dödligheten bland vuxna fåglar är ungefär 65 procent per år. De viktigaste predatorerna är duvhök och mård. Järpens reproduktion och antal följer samma 3-4 års cykel som för andra småvilts arter i norra och mellersta Sverige. Dessa svängningar i stammens storlek har kunnat förklaras med liknande svängningar i gnagarantal (till exempel sorkar och möss). Efter toppåret (så kallade gnagarår) kraschar gnagarstammarna.

Rovdjuren (till exempel räv) som under gnagaråret kunde föda fram många ungar är då talrika och söker nu alternativa födokällor. Skogshönsens ägg och kycklingar står då högt på rovdjurens meny. I praktiken betyder detta att goda gnagarår koncentrerar sig rovdjuren på att fånga gnagare och ripans ägg och skogshönsens kycklingar får vara i fred.

Jakt

Järpe är en populär skogsfågel för jakt inom stora delar av utbredningsområdet. Den årliga avskjutningen uppgår till cirka 10 000 fåglar. Arten är fredad i sydligaste delen av landet där järpen är sällsynt.

Vid riktad jakt lockas järpen fram med en pipa, som härmar fågelns revirsång. Det är

lättare att locka fram hanar, vilket är en fördel eftersom järpbestånd har flera hanar än honor. Många järpar skjuts tillfälligtvis vid jakt på andra arter.

Järpens kött betraktas som synnerligen välsmakande och skattas högre än många andra hönsfåglars.

Etymologi
Järpe kommer från fornsvenska iarphe, som enligt Svensk etymologisk ordbok (1922) är besläktat med isländskans jarpi, som är substantiverat av jarpr, som betyder brun.

Källor
Wikipedia

https://jagareforbundet.se/vilt/vilt-vetande2/artpresentation/faglar/jarpe/

Ottosson, U., Ottvall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S., & Tjernberg, M. 2012. *Fåglarna i Sverige - antal och förekomst*. SOF, Halmstad.

Studie främjandet

Program för Våren

På grund av rådande situation med stor smittspridning av Covid 19 så har vi i styrelsen beslutat att inte än göra något program för våren och sommaren. Vi återkommer med mera information om vårens aktiviteter någon gång under februari. Om detta informeras på vår hemsida. Förhoppningsvis är läget då bättre så att vi kan genomföra vårens exkursioner. Alltså. Håll koll på hemsidan.

Besök HFK:s hemsida.
hfk.name

